

АНГЛІЦЫЗМЫ Ў СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ

Струк Анастасія

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Албут А.А. – магістр філ. навук

У артыкуле раглядаецца працэс развіцця беларускай тэрміналогіі пад уплывам англіцызмаў, паказваюцца плюсы і мінусы іх выкарыстання, а таксама вырашаецца пытанне, ці патрэбны яны наогул.

Працэс фарміравання любой мовы вельмі складаны, ён ахоплівае некалькі стагоддзяў, а часам і тысячагоддзяў. На працягу гадоў назапашваюцца адметныя, непадобныя да іншых словы і вялізныя пласты безэквівалентнай лексікі, якія не маюць адпаведнікаў ні ў адной з моў свету. Потым да іх трапляюць словы з краін-суседзяў, адбываецца пашырэнне і частковае змешванне гаворак. Усё гэта робіць шлях развіцця мовы надзвычай працяглым і непрадказальным. Безумоўна, працэс фарміравання тэрміналагічнай лексікі займае не такі доўгі час, але гэта не робіць яго прасцейшым.

У гісторыі развіцця беларускай мовы вылучаюцца два этапы гэтага працэсу.

Да першага адносяць развіццё і фарміраванне тэрміналагічнай лексікі ў перыяд XIV–XVII стст. Першапачатковай асновай фарміравання тэрміналагічнай лексікі старабеларускай мовы выступаюць «намінацыі розных прадметаў і з’яў прыроды ў народным маўленні і іх фіксацыя ў пісьмовых помніках старабеларускай мовы» [1].

Другі этап развіцця тэрміналагічнай лексікі і тэрміназнаўства як навукі супадаецца з пачаткам XX ст. Вельмі вялікі ўплыў на актывізацыю працы над тэрміналогіяй у той час зрабілі грамадскія і палітычныя з’явы і падзеі, якія ўскалыхнулі краіну [1].

У той перыяд беларуская мова была яшчэ не дастаткова трывалай і моцнай, яна не мела нармаваных, агульнапрынятых правіл арфаграфіі і пунктуацыі, таму ў яе і траплялі з такой лёгкасцю словы з розных заходнееўрапейскіх моў, сярод якіх ёсць і пэўная колькасць англіцызмаў, што замацаваліся ў тэрміналагічных слоўніках 20-х гадоў XX ст.

Прычыны запазычання слоў бываюць самыя розныя, але найбольш значнымі на той момант з'яўляліся сацыяльна-эканамічныя і дзяржаўна-палітычныя адносіны паміж народамі. Як правіла, іншамоўныя словы трапляюць у лексіку непасрэдна з моў-крыніц і праз пасрэдніцтва іншых моў. У такога папаўнення даследчыкі вылучаюць два шляхі: вусны (у выніку непасрэдных моўных адносін) і пісьмовы (праз газеты, часопісы, кнігі, афіцыйныя дакументы, пераклады і нават прыватную перапіску) [2].

У апошні час таксама назіраецца тэндэнцыя павелічэння ўжывання запазычаных слоў і выразаў, асабліва рэзка павялічыўся іх наплыў з англійскай мовы. Галоўным чынам гэта звязана з пашырэннем міжнародных і міждзяржаўных адносін, разнастайнасцю і вялікай колькасцю інфармацыйных крыніц, з'яўленнем глабальнай камп'ютарнай сістэмы інтэрнэту, развіццём турызму, неабходнасцю ў назве новых прадметаў, паняццяў і з'яў, у якіх няма аналагаў у беларускай мове (*принтар, ноўтбук, сканер*), успрыманням іншамоўнага слова як больш прэстыжнага (*прэзентацыя, эксклюзіўны*), выкарыстаннем англіцызмаў у розных прафесійных сферах (*камп'ютар, ноу-хау, холдынг*).

Інтэнсіўны прыток англійскіх запазычанняў у сучасную беларускую мову заканамерна атрымлівае неадназначную рэакцыю і ацэнкі даследчыкаў: з аднаго боку, лінгвісты не могуць не адзначаць пэўнае ўзбагачэнне мовы, з другога – не акцэнтаваць увагу на тым, што адбываецца перагрузка беларускай мовы чужымі лексэмамі пры наяўнасці ўласна беларускіх адпаведнікаў.

Аднак нельга не звяртаць увагі на той факт, што ў сучасным грамадстве менавіта ў англамоўнай культуры актыўна фарміруецца неабходная для мовы сусветнага павуціння тэрмінасістэма. Таму можна лічыць, што актыўнае выкарыстанне англійскай тэрміналогіі ў беларускай мове гаворыць у большай ступені пра вялікі ўдзел Беларусі ў сістэме міжнародных адносін, а не пра страту ўласнай выключнасці.

Такім чынам, на працягу ўжо шматлікіх дзесяцігоддзяў у нашай мове ўкараняюцца новыя і новыя англіцызмы. І тычыцца гэта абсалютна ўсіх сфер.

Тэрмінаадзінкі-англіцызмы інтэнсіўна пранікаюць у тэхнічную, гуманітарную і прыродазнаўчую тэрміналогіі. Тут вылучаюцца найбольш папулярныя лексічна-семантычныя разрады: спартыўная, тэхнічная, фізічна-матэматычная, марская, эканамічна-фінансавая, грамадска-палітычная, біялагічная, тэрміналогія культуры і мастацтва, сельскагаспадарчая, хімічная, мінералагічная, металургічная, паліграфічная, інфармацыйна-адукацыйная, тэкстыльная, медыцынская, вайсковая, прыродна-метэаралагічная, будаўнічая, гістарычная, юрыдычная, філалагічная, горназдабыўная, філасофская і чыгуначная [1].

Больш за усё тэрмінаў-англіцызмаў замацоўваецца ў спартыўнай сферы. Спартыўныя тэрміны так інтэнсіўна пранікаюць у слоўнікавы склад беларускай мовы, галоўным чынам, дзякуючы ўдзелу беларускіх спартсменаў у розных спаборніцтвах, кантактаванню з замежнымі спартыўнымі клубамі, арганізацыямі, актыўнаму развіццю сродкаў масавай інфармацыі і інтэрнацыянальнай якасці гэтых слоў-тэрмінаў. Досыць вялікую групу складаюць англійскія запазычанні, што абазначаюць назвы спартыўных гульняў, спаборніцтваў і гонак (каля 29 адзінак): *крос* (ад англ. *cross*), *крыкет* (ад англ. *cricket*), *пінг-понг* (ад англ. *ping-pong*), *пола* (ад англ. *polo*), *пушбол* (ад англ. *push-ball*) і інш.

Вялікая колькасць англіцызмаў (прыкладна 135 адзінак) уваходзіць у тэхнічную тэрміналогію [1]. Асобна выдзяляюць тэрміны праграмавання (*bit – біт, disk – дыск, format – фармат, computer – камп'ютар*).

Амаль немагчыма ўявіць праграмаванне без яго найлепшага памочніка – інтэрнэту. У сваю ж чаргу мова сусветнага павуціння своеасаблівая і разнастайная. Для яе ідэнтыфікацыі і сістэматызацыі ўжо сёння неабходна свая тэрміналогія. Абсалютная большасць такіх тэрмінаў – англійскага паходжання (*браўзер* (англ. *Web browser*), *інтэрнэт* (англ. *Internet*), *лічар* (англ. *leech*)). Так, напрыклад, апошнім часам актыўна пашыраюцца так званыя *воблачныя тэхналогіі* або, як іх яшчэ называюць, *воблакі, воблачныя (рассеяныя) вылічэнні, клаўд-камп'ютынг*. Усе гэтыя назвы паходзяць ад англійскага словазлучэння *cloud computing*. У англійскай мове слова *cloud* акрамя значэння «воблака» мае яшчэ адно значэнне – «рассеяны», якое і выступае на першым месцы ў англійскім тэрміне [3].

Часам бываюць выпадкі, калі фанетычна і структурна перайначаныя англійскія словы ці выразы, якія асацыіруюцца з добра вядомымі словамі роднай мовы, аднак маюць зусім іншае значэнне. На гэтым несупадзенні тэрміналагічнага і звычайнага і заснаваны камічны эфект. Так, напрыклад, *зыходная, хатняя старонка* (англ. *home page*) ператвараецца ў *хамяка, клавіша клавіятуры (button)* – у *батон*, назва камп'ютара тыпу *LapTop* – у *лапу* або *лапаць*, а *cache (кэш-памяць)* – у *кашу*. Такая з'ява закранае і наменклатурныя назвы. Так, афіцыйная сістэма DR-DOS ператвараецца ў *Дурдос, Дырдоc*, папулярная праграма-антывірус «Dr.Web» – у *Дурвэб*, паштовы рэдактар «Gold Edit» – у *Голы дзед*, а паштовы сэрвіс «Gmail» ад «Google» – у *Жмыла*. Дзякуючы сцісласці, лаканічнасці і здольнасці выражаць іранічна-жартаўлівыя адносіны, прыносяць у дастаткова «сухую» лічбава-тэхнічную сферу яскравую эмацыянальна-вобразную плынь, камп'ютарны слэнг вельмі папулярны сярод рознаўзроставаых карыстальнікаў.

Такім чынам, семантычная адаптацыя англійскіх запазычанняў з'яўляецца адным з этапаў іх інтэграцыі ў лексічную сістэму беларускай мовы.

Англіцызмы, якія ўвайшлі ў беларускую мову – з'ява заканамерная, бо англійская мова ўжо ў другой палове XX ст. стала інтэрнацыянальным сродкам камунікацыі ў навуцы. Неаспрэчным з'яўляецца ўжыванне

59-я научная конференция аспирантов, магистрантов и студентов БГУИР, 2023

такіх англіцызмаў, што пранікаюць у нашу мову разам з рэаліямі, паняццямі і працэсамі, якія не існуюць у мове-рэцыпіенце. Але зараз назіраецца ўсё больш выпадкаў, калі запазычанні выкарыстоўваюцца беларусамі «без прычыны», магчыма, як даніна модзе. Таму, каб не згубіць адметнасць і каларыт роднай мовы, да выкарыстання англійскіх слоў трэба ставіцца асэнсавана.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Кавалёва, Л.Я. *Англіцызмы ў тэрміналогіі сучаснай беларускай літаратурнай мовы: манаграфія / Л.Я. Кавалёва.* – Гродна : ГрДУ, 2007. – 186 с.
2. Ермаковіч, А.С. *Англіцызмы як фактар узбагачэння беларускай мовы [Электронны рэсурс].* – Рэжым доступу : <http://elib.grsmu.by/bitstream/handle/files/26217/326-327z.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. – Дата доступу : 20.03.2023.
3. Свістунова, М. І. *Інфармытыка і вылічальная тэхніка : вучэбны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі / М.І. Свістунова.* – Мінск : РІВШ, 2015. – С. 55–82.